

Ter inleiding

Met de *Utopia* van Thomas More maakte ik kennis op de middelbare school, ten behoeve van de leeslijst Engels. Omdat het boek oorspronkelijk in het Latijn is gesteld en pas later in het Engels werd vertaald, was de keuze voor deze klassieker op het randje. Mijn leraar – waarschijnlijk verheugd dat het niet wéér over *Catcher in the Rye* ging – liet mij evenwel begaan. Meer dan dat: tijdens het mondeling examen over de *Utopia* ontpopte hij zich als een goed ingevoerd liefhebber van More's tekst. In een geanimeerd gesprek verkenden we de rijke gelaagdheid van het werk, waarbij we ons wisten opgenomen in een door de eeuwen heen gestaag gegroeide groep van duiders en bewonderaars. Nog steeds, vijfhonderd jaar na de eerste uitgave van de *Utopia*, blijft het boek overal ter wereld aanleiding geven tot prikkelende en verrijkende gedachtewisselingen.

More's geesteskind is daadwerkelijk een 'spannend' boek, want voor zeer diverse interpretaties vatbaar. Vast staat dat de tekst moet worden gelezen als (onder meer) een aanklacht van Thomas More tegen schrijnende misstanden in het Engeland van zijn dagen. More stelt het eiland Utopia in zijn boek voor als een samenleving zonder privé-eigendom. De vraag of hij hiermee een na te volgen ideaal wilde voorstellen, heeft vooral in de afgelopen twee eeuwen tot uiteenlopende duidingen aanleiding gegeven.

De auteurs die aan deze bundel hebben meegewerkt presenteren geen eensluidend oordeel over de betekenis van het werk. Wel verdiepen zij ieder iets van de context van de *Utopia*, de persoon van Thomas More, of de doorwerking van het boek in onze cultuur.

Bij wijze van inleiding komt in de eerste bijdrage More's ideaal van een rijk geestesleven voor zoveel mogelijk mensen ter sprake. Vervolgens wordt de progressieve ontwikkeling van dit ideaal in de Europese geschiedenis van de laatste vijfhonderd jaar geschetst.

De bundel vervolgt met een bijdrage van Inigo Bocken. Hij laat zien dat Jan van Eyck (1390-1441) en Thomas More (1478-1535), ofschoon meerdere generaties van elkaar verwijderd, allebei hebben gewerkt in de geest van de vijftiende-eeuwse beweging der 'Moderne Devotie'. Bocken stelt dat Van Eyck en More beide, zij het ieder op eigen wijze, het 'hemelse Jeruzalem' hebben verbeeld als een in onze aardse verhoudingen eigenlijk onmogelijke, en ergens toch wel degelijk werkelijk wordende christelijke utopie.

More's boek *Utopia* is gewijd aan het vraagstuk van de optimale samenlevingsorde. Donald Loose plaatst het geschrift in de context van zijn tijd door uitgebreid in te gaan op de opvattingen over politiek van More's vriend Desiderius Erasmus (1466-1536) en beider tijdgenoot, de roemruchte Niccolò Machiavelli (1469-1527).

Vele jaren na het verschijnen van de *Utopia* wordt Thomas More, inmiddels werkzaam als 's konings hoogste dienaar, op het scherpst van de snede geconfronteerd met een indringende gewetensvraag. Rudi te Velde explooreert More's opvatting over een goed gevormd geweten. Te Velde wijst daarbij op een spanning tussen enkeling en gemeenschap, die hij al in de *Utopia* aanwezig ziet.

Donald Loose thematiseert in een tweede bijdrage van zijn hand de complexiteit en ambiguïteit van More's speelse geschrift. Loose laat daarbij zien dat het boek verschijnt op een cruciaal moment in de ontwikkeling van het politieke denken, als scholastieke preken terzijde worden geworpen, en hooggeschoolde vorstelijke raadsheren zeer voorzichtig een cultuur van overleg en dialoog proberen te introduceren.

De bundel wordt afgesloten door een bijdrage van mgr. Ad van Luyn. Hij beziet het fenomeen 'Utopia' door de

lens van de recente geschiedenis. Verbindingen leggend met het Tweede Vaticaans Concilie en de toekomst van Europa, stelt Van Luyn dat de huidige mensheid meer dan ooit tot utopisch denken gedwongen is.

De bijdragen in deze bundel zijn de vrucht van twee studie-bijeenkomsten die Stichting Thomas More aan de *Utopia* heeft gewijd. Namens de stichting dank ik alle betrokken sprekers voor het feit dat zij hun voordrachten voor publicatie in boekvorm geschikt hebben willen maken.

Uitgeverij Valkhof Pers zijn wij veel dank verschuldigd voor het feit dat deze bundel het publiek bereikt als een fraai verzorgde uitgave. Stephan van Erp en zijn collegae van de wetenschappelijke raad van het Thijmgenootschap danken wij voor de geboden gelegenheid deze bundel uit te brengen als aflevering in de *Annalen*-reeks.

Mede namens Michel Bronzwaer, die met vasthoudende gestrengheid mede de redactie van dit boek heeft willen voeren, wens ik vanwege Stichting Thomas More eenieder een vruchtbare lezing toe van de bespiegelingen in deze bundel en – wie weet – op enig moment allicht ook van de brontekst die aan alle beschouwingen ten grondslag ligt: More's klassiek geworden *Utopia*.

Joost van der Net